

היבטים לשוניים בפרשת בשלח פב

דקדוקי קריאה וטעמים בפרשת בשלח ובהפטרה ובראשון של יתרו

יד יח וַיִּסָּב: במלרע
יד יט וְהֶעֱלִיתָם: העמדה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה שלאחריה, וה-עלייתם
יד ב וַיָּשְׁבוּ וַיַּחֲנוּ: וא"ו שוואית, לשון עתיד. נִכְחָזוּ: הכ"ף בשוא נח ¹
יד ד וְאֶכְבְּדָהּ בַּפְּרָעָה: דגש קל בב"ת נותר במקומו מדין "אותיות צבותות" ² . וַיַּעֲשׂוּ-כֵן: בטעם סילוק (סוף פסוק) ללא הכנת טיפחא (טרחא) לפניו. על הקורא להתכונן ולהתאמן על אופן הקריאה הנכונה
יד ו וַיֵּאָסֶר: האל"ף בשוא נח לא בחטף סגול
יד ט עליית שני
יד י וַיִּירָאוּ: הי"ד בחירק מלא והשוא בר"ש הוא נע. הקורא בשוא נח מחליף למשמעות ראייה
יד יב מִמִּתְּנוּ: המ"ם בשורק ולא בחולם ³ . וכן בהמשך הפרשה טז ג מוֹתָנוּ
יד יד תַּחֲרִשׁוּן: געיה בת"ו, יש לקרא בהעמדה קלה שם
יד טו עליית שלישי
יד יז וַיָּבֵאוּ: הוא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד. בְּרִכְבּוֹ: הבי"ת שלאחר הכ"ף בדגש קל
יד כד וַיָּהֶם: הה"א בקמץ קטן
יד כה וַיִּנְהָגוּ: יו"ד בשווא נח אע"פ שהיא אחרי געיה, נו"ן בפתח ובהעמדה קלה בגלל הגעיה במקום, יש לקרא: וַיִּנְהָגוּ
יד כז עליית רביעי
יד כח וַיָּשְׁבוּ: וא"ו בשווא, וא"ו החיבור ולשון עתיד
שירת הים: לפי מנהג האשכנזים, גם בשירה וגם לפניה, יש לנגן במנגינה מיוחדת פסוקים מסוימים, במלואם או באופן חלקי.
ככלל, יש לקרוא במנגינת 'שירת הים' פסוקים או חלקי פסוקים שיש בהם שם ה' ⁴ . יוצאים מכלל זה:
יד כב, יד כט וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה מִיְמִינָם וּמִשְׂמָאלָם: יש לקרוא במנגינת מיוחדת
טו יז תִּבְאֵמוּ וְתִטְעַמּוּ: אין שרים במנגינה מיוחדת את חציו הראשון למרות ששם ה' מוזכר בו, לעומתו, יש לנגן את חציו השני: מִקֶּדֶשׁ...
טו יח ה' יִמְלֹךְ לְעֵלְמָ וְעַד: קוראים במנגינה מיוחדת למרות היותו קצר
טו כא שִׁירוֹ לָהּ כִּי-גָאָה גָאָה: שירת הנשים

¹ הבעיה היא למבטאים ח"ת ככ"ף רפויה נוצר כאן "שוא דומות". ואף על פי שהזכרנו כמה פעמים שהוא נח, מכל מקום רבים מתקשים לקוראו נח. כאן צריך להתאמץ לקרוא נכונה אם במבטא ח"ת גרונית כדין, אם בקריאת הכ"ף בשוא נח. ושניהם כאחד ודאי טובים!

² שתי אותיות מאותו מוצא והראשונה מביניהם מנוקדת בשווא, כלל זה מתקיים בפועל רק בב"ת וכ"ף שהן בשווא של אותיות השימוש ולא בכל הצירופים.

³ תנועה גדולה, הצורה הדקדוקית של המילה אינה מושפעת מכתב מקראי חסר או מלא.

⁴ ישנו מנהג אחר הרווח בירושלים והוא: לקרא את כל הפסוקים בשירה במנגינה מיוחדת, לא כולל את ויִשַׁע אלא רק מ'וֹאֲמִינוּ בִּי' וכן את 2 הפסוקים של והַמַּיִם לָהֶם חו(ו)מָה

טו א **יִשְׂרָאֵל-מִשָּׁה**: בקורן וחומשים נוספים יש געיא ב"ד של ישיר ואין זה נכון, מקומה בשי"ן. **כִּי-**
גָּאָה גָּאָה: הגימל במילה **גָּאָה** דגושה⁵. הוא אחד מארבעת החריגים בשירת הים, חריג זה חוזר על עצמו
בפס' כא
טו ב **עֵזִי**: העי"ן בקמץ חטוף (קטן). **וְאֶרְמְמָנָהוּ**: הנר"ן בשווא נח ואחריה ה"א, **אִין** לקרא 'וארממנו'
טו ה **יִכְסִימוּ**: סמ"ך בשווא נח, יו"ד בשורק, יש לקרא יכס-ימו. **בְּמִצּוֹת**: הצד"י בחולם לא
בשורק⁶ לא: **בְּמִצּוֹת**!!
טו ו **נְאֻדְרִי**: האל"ף כאן וכן בהמשך פסוק יא **נְאֻדְרִי** בשווא נח ולא בחטף סגול
טו ח **נְעַרְמוּ מִים**: הטעם נסוג לנר"ן
טו י **צִלְלוּ**: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף⁷
טו יא **מִי כְּמִכָּה**: הדגש בכ"ף בתחילת המילה הוא חריג. **עֲשֵׂה פְּלֵא**: הטעם נסוג לעי"ן השי"ן בצירי
והפ"א רפויה
טו יג **עַם-זֶן גָּאֻלֹת**: הגימ"ל דגושה. **בְּעֻזָּךְ**: העי"ן בקמץ חטוף הזי"ן דגושה בשווא נע
טו יד **יְרַגְזוּן**: הטעם בזי"ן מלרע וכן בשאר המילים הנגמרות ב-ון
טו טז **יְדַמּוּ כְּאֲבָן**: הדלי"ת בשווא נע בגלל הדגש⁸, הכ"ף בראש התיבה השנייה דגושה באופן חריג
טו יז **מְקֻדָּשׁ**: הקו"ף דגושה לתפארת הקריאה
טו יט **בְּרִכְבּוֹ**: הבי"ת השנייה אף היא דגושה
טו כב **וַיִּטֵּעַ**: במלרע. **וְלֹא מִצְאוּ**: טעם נסוג אחר למ"ם
טו כג **קָרָא-שְׂמָה**: הגעיא (מתג) ברי"ש ולא בקו"ף
טו כז עליית חמישי
טז ד **הַנְּנִי**: על אף הקושי, נר"ן ראשונה בשווא נח
טז ז **תְּלִינוּ**: תי"ו פתוחה ודגש חזק בלמ"ד להבדיל בינו לבין לשון לינה
טז ח **אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עָלָיו**: מרכא-טפחא-אתנחתא ולא טפחא-מונח-אתנחתא
טז י **בְּעֻנָן**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגל המורה על מיודע
טז יא עליית ששי
טז יג **הַטֵּל**: הטי"ת בפתח בשונה מהפסוק הבא שם היא בקמץ
טז יד **דֶּק כְּכַפָּר**: למי שאינו מבחין בין קו"ף לכ"ף בקריאתו, עליו להקפיד להפריד בין המילים
טז טו **לְאֲכָלָהּ**: האל"ף בקמץ קטן, בדומה לו גם בהמשך **אֲכָלוּ**
טז יח **הַעֲדִיף**: העי"ן בשווא נח
טז כ **וַיִּרָם**: הטעם ביו"ד מלעיל. **וַיִּבְאֵשׁ**: למרות האתנח האל"ף בפתח

⁵ במבטא רוב העדות כיום אין הבדל בין גימ"ל דגושה לרפויה.

⁶ **רבים וטובים נכשלים בדבר, אפילו מי שהערתי להם על כך ממשכים לקרוא בשיבוש מכוח ההרגל!**

⁷ **צִלְלוּ כְּעוֹפֵרֶת בְּמִים אֲדִירִים**: לפי חלוקת הטעמים יש כאן שתי יחידות: **צִלְלוּ כְּעוֹפֵרֶת** // **בְּמִים אֲדִירִים** ואין לעשות

אחרי **במים** הפסק גדול יותר מאשר אחרי **כעופרת**, וכן בקריאת שירת הים כל יום בתפילה.

⁸ הקורא ידמו בשווא נח ללא דגש מחליף ללשון דמיון במקום לשון דממה.

טז כג הַעֲדֹף: מלרע⁹

טז כד לֹא-הִיָּתָה בּוֹ: טעם נסוג אחור לה"א ודגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק

טז כו וּבִיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֶׁבֶת לֹא יִהְיֶה-בּוֹ: צריך להישמע 'וביום השביעי שבת; לא יהיה-בו',

בתיבת יִהְיֶה-בּוֹ געיה ביר"ד הראשונה

טז כט אֶל-יֵצֵא אִישׁ: טעם מרכא נסוג אחור ליר"ד

טז לא וְטַעְמוֹ: העי"ן בשווא נח

יז א עליית שביעי

יז ה הַכִּיָּת בּוֹ: דגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק

יז ו הַנְּנִי: על אף הקושי, נו"ן ראשונה בשווא נח

יז ח וַיִּלְחָם: במלעיל

יז י אָמַר-לוֹ: העמדה קלה באל"ף בגלל הגעיה שם

יז יד מפטיר

הפטרה בשלח שופטים ד-ה :

ד ד שִׁפְטָה: הפ"א בשווא נע, הקורא נח משנה משמעות¹⁰

ד ה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת-תְּמָר: יש להקפיד על הפרדת שלושת המילים: ת-ת-ת

ד ז אֶת-סִיסְרָא: הסמ"ך בשווא נע¹¹

ד ט אָפֶס כִּי: צירוף נדיר של יתיב ואחריו תלישא קטנה

ד יח סוֹרָה..... סוֹרָה: במלרע. הַאֲהֵלָה: טעם זקף באל"ף ולא בה"א

ד כא בַּלְאֵט: האל"ף נחה

ד כג אֶת יַבִּין מֶלֶךְ-כְּנָעַן: טעם טפחא בתיבה אֶת, וכן הדבר בפסוק הבא עַל יַבִּין מֶלֶךְ-כְּנָעַן טעם

טפחא בתיבה עַל

ה ד בַּצַּעֲדָךְ: העי"ן בשווא נח והדל"ת בנע. רַעֲשָׂה: במלעיל. נִטְפוּ: מלעיל. נִטְפוּ מַיִם: טעם נסוג

אחור לנו"ן

ה ו אֲרַחֲוֹת: האל"ף בחטף-קמץ והר"ש בקמץ וכן הוא בהמשך הפסוק

ה ט אֶז לַחֵם שְׁעָרִים: הטעם בחי"ת¹²

ה יב עוֹרֵי עוֹרֵי; עוֹרֵי עוֹרֵי: הזוג הראשון במלרע והשני במלעיל. וְשָׁבָה: געיה בוי"ו השרוקה והשי"ן

בשווא נע¹³

ה יד שְׂרָשָׁם: שי"ן בקמץ קטן והר"ש אחריה בשווא נח

⁹ גם בלשון הדיבור כך נכון. האומר עֲדָף מלעיל - משתבש.

¹⁰ שִׁפְטָה שי"ן בקמץ חטוף ושוא נח הוא במשמע ציווי

¹¹ מי שקורא תי"ו רפויה כסמ"ך עלול להבליע כאן אות.

¹² מי שמטעים בלמ"ד משנה למשמע לחם לאכילה!

¹³ בתורה קדומה מסומן בחטף פתח עפ"י מחברת התיגאן וכן בהרבה חומשים שלנו.

ה טו חֲקִיקֵי-לֵב: על אף הקושי, הקו"ף בשוא נח

ה טז חֲקִירֵי-לֵב: בר"ש אחרי הקו"ף

ה יז אַנְיוֹת: אל"ף בחטף קמץ, נו"ן בחירק חסר, דגש חזק ביו"ד בחולם מלא. ימ"ם: יו"ד בפתח דגש חזק במ"ם, רבים של ים ולא של יום

ה ל לְצִוְאֵרֵי: דגש חזק בוא"ו ובשווא נע

ראשון של יתרו:

ג נְכַרְיָה: נו"ן בקמץ חטוף, הר"ש בחירק חסר, דגש חזק ביו"ד ותחתיה קמץ, אין לקרא 'נוכריאה'

יח ה שני במנחת שבת

ה אֶל-הַמִּדְבָּר: הבי"ת ברביעי ולא במתיגה זקף כפי שמופיע בדפוסים רבים¹⁴

ז הָאֱהָלָה: טעם סו"פ באל"ף¹⁵

ח מְצַאֲתֶם: במלעיל

יח ט שלישי במנחת שבת

ט וַיִּתְּדֵךְ: החי"ת בפתח והדל"ת בשוא נח ודגש

יב לְאֶכָל-לֶחֶם: געיה בלמ"ד, כ"ף בקמץ חטוף, ויש להפריד בין המילים אע"פ שהן מוקפות

יג יח הרב גור אריה צור נר"ו וַיִּסַּב אֱלֹהִים

ועל דרך הצח, וַיִּסַּב הן אותיות יוֹסֵף. שכן על פי הסוד בתוף הפ' תהיה ב' קטנה בהעלם. כזה: פ' וכאומר: וַיִּסַּב כי יוֹסֵף, ומשום כבודו של יוסף.

א"ה. לענין צורת פ"א פשוטה, משנה ברורה סימן לו משנת סופרים

אות פ"א כפופה צריך להיות לה לכתחלה למעלה בצד ימין זוית מבפנים.... ותהיה משוכה קצת לאחוריה שתהיה עגולה מבחוץ וכן למטה תהיה עגולה מבחוץ וכמו כל הכפופות שצריך להיות עגולה למטה לכתחלה אבל מבפנים יהיה לה זוית כדי שיהיה בלובן שבפנים

צורת בי"ת.... [נהג"ה ולא כמה שנהגו איזה סופרים לעשות עקב מבחוץ בצדה כזה **ב** ואומרים שזה להטיב הבי"ת לבן מבפנים כי הוא ממש אות שבור. ובאמת צריך להיות עגול מבחוץ כמו שכתבנו ורק בפנים צריך להיות בי"ת לבן ומה שנהגו כך מפני שאינם יודעים ההרגל לעשות לתפוס הקולמוס באלכסון ולהמשיכה מעט לאחוריה הקולמוס בפנים שעו"ז נעשה לה זוית בפנים כמבואר בב"י ע"כ יצא להם הטעות לעשות עקב מבחוץ גם במה שנהגו לכתוב משוכה מסוף גגה מעט והנקודה עושים בזוית ולא עגולה הם מקלקלים הוא"ו לגמרי עכ"ל ספר כתיבה תמה בקיצור לענינינו. ע"כ מהמשנת סופרים. יש דרך אחרת לעשות פ"א ובפנים בי"ת ולא אות כזו **פ** אלא כעין זוית בצד ימין למטה אבל לא אות שבורה. נמשיך בדברי ידידנו.

ועוד על דרך הצח י"ל שרמזם משה בברכתו ליוסף (שנאמר וְהָם רִבְבוֹת אֲפָרִים (דברים לג, יז). ומכח ברכתו של משה קמו לתחיה בנבואת יחזקאל.

¹⁴ המצאת רו"ה (מתיגה-זקף) נסתרת ממקורות מדויקים.

¹⁵ וכן בכל מקום, "תיקון" וחומש איש מצליח וסידורי איש מצליח ועבודת ה' (רבי מחולון) שיבשו!

ועל דרך הסוד, והס הוא מלאך רחמים מע"ב שמות (כמבואר לקמן בשיטה השלישית), הוא המלאך אשר נקרא לשמור על עצמותיהם של בני אפרים עד אשר יקומו לתחיה כנ"ל. זה שנאמר והם רבבות אפרים.

ועוד בענין הטעות של בני אפרים שיצאו לפני הזמן ממצרים כשטעו בחישוב הקץ פירש רש"י בסנהדרין צב: שהם טעו בברית בין הבתרים. שהיה להם לחשב ארבע מאות שנה של שעבוד מצרים מהולדת יצחק, כפי שנאמר לאברהם בברית בין הבתרים [לד, טו, יג] ויאמר לאברהם ידע תדע כי-גר | יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדים וענו אתם ארבע מאות שנה, כלומר ארבע מאות שנה מהולדת זרעך בעוד שלשים שנה, [כי אברהם היה בן שבעים בברית בין הבתרים] והם חשבו את מועד תום ארבע מאות שנה מברית בין הבתרים שהיתה שלשים שנה לפני הולדת יצחק. והקדימו יציאתם בשלשים שנה.

וכנגד מה שמובאת דעה שם בגמרא שחזון העצמות היבשות לא היה אלא משל, כנגד זה העיד ר' יהודה בן בתירא: עמד ר"י בן בתירא על רגליו ואמר אני מבני בניהם [של בני אפרים שהחיה יחזקאל] והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם.

ועל דרך הצח יש לומר שלכן נקרא ר' יהודה בשם בן בתירא, על שם בין הבתרים, שהיה מבני אפרים שטעו ביציאתם ממצרים כי מנו לברית בין הבתרים. ובמדרש רבה בפרשתנו דרשו ויסב אלקים את העם לא על בני ישראל אלא על הגויים. וזה לשונו: מאי דכתיב ויסב אלקים את העם וגו', כאשר יצאו ישראל ממצרים היו אלופי אדום ומואב וכנען ועמלק עומדין ונותנין את העצה היאך לבוא על ישראל, כשראה הקדוש ברוך הוא כד, סבב אותן שלא יבואו עליהם, שנאמר: ויסב אלהים את העם. כלומר, את עם הגויים הצרים עלינו. ולא בעולם הזה בלבד אלא [גם] לעתיד לבוא כד מנין, שפך דוד אומר: ירושלם חרים סביב לה וח' סביב לעמו (תהלים קכה, ב). ופירושו: ירושלם חרים סביב לה הם הגויים הקמים על ירושלם כהרים, וניסב אותם מעלינו, וח' סביב לעמו. שמגן עלינו ומצילנו מידם. וצריך ליתן טעם למדרש זה, כיצד יהיה תואם את הפשט. הרי סוף סוף הסב את בני ישראל במדבר.

ולעומקו של מקרא יש לומר, שבהסיבו את עם בני ישראל מעל הגויים, נראה הדבר כמסב את הגויים מעלינו. וכמו שאמרו [עירובין פרק ב משנה ד, ברכות סא]. "יסלקנה לצדדין" וכוונתם בזה שמסלק עצמו לצדדין וממילא נראה הדבר כאילו מסלק את מה שלפניו לצדדין. כמו כן בעניינינו, מסב את עם ישראל מן הגויים, ונראה הדבר כאילו מסב אותם מאיתנו. וקצת סמך לזה ינתן מן הפסוק [בלק, במדבר, כג, ט] הן-עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב. והוינו בה, אם בני ישראל הם עם לבדד ישכון, ממילא בגוים לא יתחשב. שהרי בדד הוא. ומה תלמוד לומר ובגוים לא יתחשב. אלא הם הם הדברים: בהיותנו עם מתבודד מן הגויים, נראים הגויים כמי שאינם בחושבנא דיין. כן כאן, בהיות הקב"ה מסב אותנו מהם, נראים הגויים כמוסבים מאתנו.

וכן מובא במדרש רבה [פרשה טו, יז]: הן-עם לבדד ישכון, מהו הן, כל האותיות מוודגין חוץ משתי אותיות הללו, כיצד: א"ט הרי י, ב"ח הרי י, ג"ז הרי י, ד"ו הרי י, נמצא ה לעצמה. וכן האות הנ' אין לה זוג: י"צ הרי ק, כ"פ הרי ק, ל"ע הרי ק, מ"ס הרי ק, נמצא נ' לעצמה, אמר הקדוש ברוך הוא כשם ששני אותיות הללו אינן יכולין להודג עם כל האותיות אלא לעצמן, כד ישראל אינן יכולין להדבק עם

כָּל אַמּוֹת הָעוֹלָם אֵלָא לְעַצְמוֹן מִפְרָשִׁים וְגו' שְׁנַאמֵר הֵן עַם לְבָדֵד יִשְׁכֵּן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב.

יג כא זרע שמשון. וה' הלך לפניהם יומם בעמוד ענן ולחמם הדרך ולילה בעמוד אש. איתא במדרש (שמ"ר ל"ב ד): כל הניסים וגבורות שעשיתי לכם לא שתתנו לי שכרי, אלא שתהיו מכבדים אותי כבנים, תהיו קורין אותי אביכם, ואמר אבי תקראי (קרי) לי (ירמיהו ג, יט) וכו', ומה ניסים עשיתי לבריה בעולם יותר מכך שהייתם מהלכים אחרי ואני מהלך לפניכם ומאיר לכם, שנאמר וה' הולך לפניכם יומם, ע"כ. ויש להקשות מפני מה לא יתנו ישראל להשי"ת שכר אחר שעשה להם כל כך הרבה ניסים וגבורות. ועוד יש להבין מדוע רוצה הקב"ה דוקא שיקראו לו אב. ועוד קשה מהו שתפס דוקא את הנס שהלך לפניכם להאיר להם, ולא הזכיר את הגבורות הגדולות שעשה להם בקריעת ים סוף ומלחמת עמלק ושאר ניסים ונפלאות.

ול"ל, דהנה אמרו בקידושין (דף כט) האב חייב בבנו למולו לפדותו וללמדו תורה להשיאו אשה וללמדו אומנות, ולפ"ז עולה שכל מה שעשה הקב"ה עם ישראל שפדה אותם ממצרים ומעמלק הכל היה מדברים שחובה על האב לעשות לבנו, שהרי חייב לפדותו וללמדו תורה ואומנות דברים שהם חיי הגוף וחיי הנפש. וזה כוונת המדרש שכל הניסים שעשיתי לכם לא שתתנו לי שכר, והטעם מפני שהייתי חייב לעשות לכם דברים אלו. וזה מה שסיים המדרש לומר אלא שתהיו מכבדים אותי כבנים ותהיו קורין אותי אביכם, והיינו שבזה שתהיו קורין אותי אביכם, לא תהיו צריכים ליתן לי שכר על כל מה שעשיתי לכם.

ולכך הזכיר את הנס שהלך לפניכם יותר משאר הניסים, מפני שבנס זה יש להקשות האיך עשה להם כן ללכת לפניכם, הלא הקב"ה הוא מלך על כל הארץ, ומלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. וכדי לתרץ קושיא זו הזכיר שרוצה שיכירו אותו כאב עליהם, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול. עוד יש לפרש כוונת המדרש, דהנה ברוב הפעמים אם נעשה לאדם נס, מכלל שלפני כן היה בסכנה שהיה עליו קטרוג ומדת הדין, אלא שמדת החסד גברה ונעשה לו נס, שאילו לא היה עליו קטרוג, לא היה מקודם בסכנה. וא"כ קשה דהלא הקב"ה רואה את העתיד, ואם חושב לעשות לבסוף נס, מפני מה הקדים את הסכנה. וצריך לומר דהטעם הוא, משום שדרך האב לייסר את בנו, כדי להחזיקו בדרך הטובה והישרה.

ומעתה יתפרש לנו כוונת המדרש, שאמר הקב"ה שכל הניסים והגבורות שעשה היה בכדי שיהיו ישראל מכבדים אותו וקורין אותו אביהם, ואינו רוצה שיחזיקו לו טובה על כך, ותפס דוקא את מה שהלך לפניכם והאיר להם הדרך, ולא את הניסים של יציאת מצרים מלחמת עמלק וכדומה, היות ובהם לפני הנס היה צער וצרה, ואף שעשה כן השי"ת מפני שזה חובת האב להדריך את בנו בדרך ישרה, מ"מ לא ניכר באלו הניסים כל כך האהבה המיוחדת של האב לבנו. אמנם במה שהלך לפניכם זה היה חסד פשוט בלי יסורין כלל, ולא נעשה להם כדי להדריכם שלא יחטאו, שהרי היה בלי צער, ולא משום חובת האב, אלא שבזה הראה כמה גדולה אהבה וחובה שלו כאב אל הבן, ולכך הזכיר המדרש דוקא דבר זה לומר שמתוך כך יכולים להכיר את רוב אהבתו אל ישראל.

יד טו מתוך החוברת תורת הבטחון בשלח פב ואתה הרים את מטף ונטה את ירך על תיג ובקיעהו ויבאו בני ישראל בתוך תיג בביבשה

ידועים דברי חז"ל (פסחים ק"ח, א): "קשין מזונותיו של אדם נקריעת ים סוף". וכן אמרו חז"ל (סוטה ב, א): "קשה זיווגו של אדם נקריעת ים סוף". ונהגם שמבואר שם דקאי רק על זיווג שני, מ"מ מבואר מדברי המדרש רבה (ריש פרשת ויצא) קאי גם על זיווג ראשון.]

הכל יכול¹⁶

אמנם תמוהים מאוד דברי חז"ל, שהרי אנו מאמינים בני מאמינים שהשי"ת הוא "כל יכול", והיינו שאין שום דבר שנמנע מיכולתו מלעשות. וגם קריעת ים סוף אינו דבר שנמנע מיכולתו לעשות, שהרי הוא ית' יכול לפעול ניסים גלויים בדיוק באותה מידה שבה הוא מנהיג את הטבע, וא"כ אי אפשר להבין דברי חז"ל אלו כפשטן, וצ"ב מהו הכוונה בזה שקריעת ים סוף הוא דבר קשה. ובאמת, כבר עמד על זה הזוהר הקדוש (ח"ב דף ק"ט) שהביא דברי חז"ל: "קשין מזונותיו של אדם נקריעת ים

¹⁶ כידוע בפיוט המיוחס לינאי הנאמר בימים נוראים יש חרוז "הכל יכול וכוללם יחד – וכל מאמינים שהוא כל יכול". בנוי על המקרא ידעתי (קרי) כי כל תוכל ולא יבצר ממך מזמח (איוב מב, ב). ראו"ה 'תיקון' כל 'יוכל' לפי הפסוק.

סוף, "וז"ל [מתרגום]: "וכי קריעת ים סוף היתה קשה לפני הקב"ה, והרי כתיב (נחום א, ד): גֹּעַר בְּיָם וַיִּבְשְׁחוּ: הַקּוֹרָא לְמֵי הַיָּם וַיִּשְׁפְּכֶם עַל פְּנֵי הָאָרֶץ (עמוס ה, ח), והרי כיון שעולה רצון לפניו לעשות איזה דבר, הכל נחשב לפניו כאין, ואתה אמרת שקריעת ים סוף היה קשה לפניו? ומתוך הזוהר: אלא, בזמן שישיראל עברו ובאו אל הים, ורצה הקב"ה לקרוע להם את ים סוף, בא רהב, שהוא השר של מעלה הממונה על מצרים, וביקש מלפני הקב"ה לעשות דין, אמר לפניו, רבון העולם, מה אתה רוצה לעשות דין על מצרים ולקרוע את הים לישראל, הלא כולם הם רשעים לפניך, וכל דרכיך בדין אמת? אלו עובדי עבודה זרה, ואלו עובדי עבודה זרה, אלו חוטאים בגלוי עריות, ואלו חוטאים בגלוי עריות. אלו שופכי דמים, ואלו שופכי דמים¹⁷. באותה השעה היה קשה לפני הקב"ה לעבור על דרך הדין. והרי ישראל היו נוסעים על הים שכתוב: וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה מַה תַּעֲשֶׂךָ אֵלַי דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁעוּ. והיה קשה לפניו לעבור על הדין ולקרוע להם את ים סוף, "ע"כ.

קשה – משום שאינם ראויים

הרי, מבואר מדברי הזוהר, שהטעם שקריעת ים סוף היה קשה לפני השי"ת, לא היה כלל מצידו ית', שהרי הוא ית' "כל יכול", רק מצידם של כלל ישראל שהם לא היו ראויים לקריעת ים סוף, כיון שהם עברו על הג' עבירות חמורות כמו המצרים, ומשום הכי לא היו ראויים כלל. וא"כ זהו כוונת מה שאמרו חז"ל שפרנסתו של אדם קשה כמו קריעת ים סוף, וכן מה שאמרו דזיווגו של אדם קשה כמו קריעת ים סוף, הכוונה כנ"ל, שזה שקשה אינו מצד השי"ת שהוא ית' יכול לזווג זוגים ואין שום דבר נמנע מיכולתו. רק מצד האדם בעצמו, שאם הוא אינו ראוי מצד מעשיו, קשה לזכות למה שאינו ראוי לו.

בעל הגליון מאריך ברעיון, ומגיע לסיכום.

ויש ללמוד מכל הנ"ל, שיש אופן לזכות לרחמי שמים בכל אופן ובכל מצב שהוא, בין בעוניי פרנסה בין בעוניי שידוכין, ובין אם אחד נמצא במצב של סכנה, אם ישליך על ה' יהבו, ויבטח בה' – יזכה לרחמי שמים, כמו שזכו כלל ישראל לקריעת ים סוף. וזו העצה היעוצה לזכות גם למה שאינו ראוי, שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, אמנם אם אחד יבטח בה' יזכה למה שכתב הלשם:

"שאינ דבר עומד נגד הביטחון"

השחרור והאתגרים שבאים עמו הרב דב ברל וויין

אנשים שמשחררים מעבדות, או מכל סוג אחר של מעצר, בדרך כלל מגלים שההסתגלות לחופש יכולה להיות קשה אם לא בעייתית. לעתים קרובות הבעת פניהם של אנשים

¹⁷ להשוואה. מדרש תהלים [שוחר טוב] על מזמור יענך. כ. דבר אחר, באיזה יום. יום שהכל מודים בו, שהוא צרה לעליונים ולתחתונים, שאפילו מלאכי השרת יראין ממנו. מה כתיב, שְׁאֵלוּ נָא וְיָאֵוּ אִם יֵלֵךְ זָכָר מִדֹּעַ רְאִיתִי כָּל גֹּבַר יָדָיו עַל חֲלָצָיו בַּיּוֹלָדָה וְנִחְפְּכוּ כָּל פְּנֵים לְיִרְקוֹן (ירמיהו ל, ו). ואין כל פנים אלא מלאכי השרת, שנאמר וְאֶרְבָּעָה פְּנֵים לְאֶחָד (חזקאל י, יד). ואומות העולם אומרים, הוּי פִי גְדוֹל חַיִּים חֲהוּא מְאֵן כְּמַחֲזֵו (ירמיהו ל, ז). וישיראל על ידי דוד אומרים, יענך ה' ביום צרה. צרה שהיא לעליונים ולתחתונים. והקדוש ברוך הוא אומר לאומות העולם, בואו ודונו עם בני ישראל, שנאמר קָרְבוּ רִיבְכֶם יֹאמֶר ה' (ישעיהו מא, כא). והם אומרים, רבוננו של עולם מי עושה קומטומוריסון של בניך. והוא אומר להן, אני כביכול, שנאמר הוּא נִתָּן עֵז וְתַעֲצֻמוֹת לְעַם (תהלים סח, 65). ושירי אומות העולם אומרים, רבוננו של עולם וכי משוא פנים יש בדבר, אלו מגלי עריות ואלו מגלי עריות. אלו שופכי דמים ואלו שופכי דמים. אלו עובדים עבודה זרה ואלו עובדין עבודה זרה. מפני מה הללו יורדין לגיהנם, והללו אינן יורדים. באותה שעה נמצא סניגורן של ישראל משתתק, שנאמר וּבָעֵת חֲהִיא יַעֲמֵד מִיְכָאֵל הַשָּׁר הַגְּדוֹל הַעֲמֵד עַל בְּנֵי עַמְךָ (דניאל יב, 1). ואין העומד אלא משתתק, שנאמר חֲתוּ לֹא עֵנּוּ עוֹד (איוב לב, טו) שרצה ללמד סניגוריא על ישראל, כיון שהוא משתתק, אומר לו הקדוש ברוך הוא, מיכאל, נשתתקת!! ואין אתה מלמד זכות וסניגוריא על בניי? שאני מדבר עליהם צדקה ומושיעם, שנאמר אֲנִי מְדַבֵּר בְּצַדְקָה רַב לְחוֹשִׁיעַ (ישעיהו סג, א).... כדאי מאוד לעיין בהמשך המדרש.

שהשתחררו זה עתה מעידה על בלבול, על הלם, במקום לבטא את השמחה הצרופה שהיינו מצפים לראות. חוויות כואבות ומצערות מהעבר אינן נשכחות בקלות או מעובדות ומאוחסנות בתת מודע בלבד.

מסיבה זו, כשיציאת מצרים מתרחשת סוף-סוף בפרשת השבוע, בני ישראל עוזבים ב"יד רמה", אבל ברוח חלשה. הם עתידים להתייאש כשפרעה ירדוף אחריהם אל חופי ים סוף, וגם בכל 40 שנות מסעותיהם במדבר סיני הם עומדים שוב ושוב על סף חזרה לשעבוד שבו היו מורגלים במצרים ונטישת המשימה המיוחדת שקיבלו על עצמם.

גם בדור האחרון של העם היהודי רבים מניצולי השואה התמודדו עם אתגרים עצומים אחרי ששוחררו מעריצות הנאצים. ההסתגלות של רובם לחופש והיכולת שלהם לבנות את חייהם מחדש מעידה על העמידות והגדולה של הרוח היהודית. אולם המסע חזרה לנורמאליות ולחברה חופשית איננו מסע קל. לבני ישראל שיצאו ממצרים נדרשו ארבעים שנה ודור חדש כדי שהעם הזה יהיה מוכן לקחת על עצמו את המשימה של בניית חברה יהודית חופשית בארץ משלו ובמדינה ריבונית משלו. אפשר לומר, כפראפרזה על הפתגם האמריקני הידוע, שאפשר להוציא את היהודי מהגלות והשעבוד, אבל הרבה יותר קשה להוציא את המנטאליות של הגלות והשעבוד מהיהודי.

התורה מראה לנו בברור שהקב"ה מסוגל להציל אותנו משעבוד ומהשמדה. החל ביציאת מצרים ובכל הדורות שבאו אחריה, הקב"ה עשה לנו נסים ומעשים מופלאים לא פעם ולא פעמיים. אך עולה בברור מהתורה גם שלאחר שהנס קרה וניצלנו, הקב"ה מבקש שאנחנו נתפוס את הפיקוד ונשלים את המשימה בעצמנו. הוא מספק לנו את המזון והמים, את מה שהגוף צריך כדי להתקיים, וגם מנהיגות רוחנית ומעשית, אבל מה שאנחנו עושים עם הדברים האלה תלוי רק בנו. אנחנו למדים ש"בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים". אדם שחולם נמצא במצב קיום מבובל. אבל ברגע שאנחנו מתעוררים, אנחנו מצויים לפעול, לבנות ולהשיג, להיות נועזים ואמיצים ולקוות לטוב.

הרב מפוניבז', הרב שלמה יוסף כהנמן זצ"ל, אמר לי פעמים רבות: "אני בעל חלומות, אבל אני לא מרשה לעצמי לישון". יציאת מצרים איננה סוף הסיפור של בני ישראל ומשה. היא רק ראשיתו, מפני שחירות היא אתגר מתמיד, רווי קשיים, סרבנים ורואי שחורות. הקב"ה הוציא אותנו ממצרים בכוח מפני שאחרת היינו נשארים שם – וכך אנחנו גם אומרים בכל שנה בהגדה של פסח. אבל אחר שיצאנו, השאר כבר היה תלוי בנו. זה נכון לגבי מצב היהודים גם בעולם של ימינו. * נערך על ידי הרב

שירת הים הרב גור אריה צור נר"ו. **אֶז יְשִׁיר-מִשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְגו' אֲשִׁירָה לֵה' כִּי-גָאָה גָאָה סוֹס וְרָכְבוֹ רָמָה בָּיִם**

יש ליתן טעם לאמרו, כי-גָאָה גָאָה, והרי אמר ר' יוחנן, (מגילה יא.) כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענוותנותו, ואין לך גְּדֻלָּה כְּזוֹ שֶׁל קריעת ים סוף, ואמאי אמר כי-גָאָה גָאָה.

א"ה. אני כמתפרץ לדברי ידידנו. שאלה זו יכול לשאול למשל על המקרא פּוּ מֶלֶךְ גְּדוֹל אֲנִי (מלאכי א, יד) **ודומיו. כאן עם ישראל משבח את הקב"ה שהוא גָאָה מלה נרדפת לגדול, לא שהוא בעל גאווה.**

ואשר על כן פירש רש"י כתר גומו, אֲרִי אֲתַגְּאִי עַל גּוֹתְנֵי־א. יוצא איפוא, שלולא היו מתגאים סוס ורכבו, לא היה הכתוב מושתבח בגאוותו אלא בענוותנותו, ככתוב (משלי ג, לד) אִם-לִלְצִים הוּא-יִלְיָץ וְלַעֲנָוִים יִתֵּן-חֵן. וכן כאן על הגאים יתגאה הם המצרים, ולענוים הם בני ישראל יתן חן. ושם תמצא ענוותנותו.

ועוד יש לשאול, מדוע יהפוך את הסדר לכתוב סוס וְרָכָבוּ, והרי הסדר הנכון הוא רוכב וסוסו רמה בים.

אלא לומר לך, בנוהג שבעולם הרוכב מנהיג את הסוס, וכאן הסוס הנהיג את הרוכב, לתוך הים, שאע"פ שהרוכבים גבוהים עליהם על הסוסים, הרי גְבַהּ מְעַל גְבַהּ שִׁמְר, ככתוב (קהלת ה,ז) כִּי גְבַהּ מְעַל גְבַהּ שִׁמְר וּגְבַהִים עֲלֵיהֶם. שאע"פ שיש גבוהים עליהם, כולם טפלים להקב"ה. וזה כוונתו באמרו כִּי-גָאָה גָאָה.

ולכן סוס ורכבו רמה בים. ושלא כדרך הטבע תתאה גבר, והסוס הנהיג את רוכבו לתוך הים, כִּי גְבַהּ מְעַל גְבַהּ שִׁמְר. ואין רוכב בערבות כרוכב בשר ודם. שרוכב בשר ודם סוסו מנהיגו. ורוכב בערבות גְבַהּ מְעַל גְבַהּ שִׁמְר ומנהיג את כולם. וזהו שבחו של הקב"ה, ולכן אשירה לה' כי גאה גאה. כיצד, סוס ורכבו רמה בים. ועל דרך הרמז ירמזון אֵלֶיךָ מִלֵּיאַ לנפש השכלית הרוכבת ומנהיגה את בהמתה היא הנפש הבהמית.

ומעתה, אם יתן האדם לנפש בהמתו להנהיגו, הרי סוס ורכבו רמה בים. ואם תנהיג הנפש השכלית את הנפש הבהמית, הרי בזה הוא מדמה צורה ליוצרה, ומתדבק בדרכיו של הקב"ה, ואף כי ידמה שיש גְבַהִים עֲלֵיהֶם, הרי גְבַהּ מְעַל גְבַהּ שִׁמְר.

יז יב הרב יחזקאל אברמסקי ז"ל. וְאַהֲרֹן וְחֹזֵר תִּמְכּוּ בְיָדוֹ מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד. אהרן היה אוהב שלום ורודף שלום (אבות א יב ועוד), לעומת זאת חזר קינא קנאת ה' ומסר נפשו שלא יעשו את העגל. משה רבנו - מנהיג ישראל, צריך שתהיה לו תמיכה משתי תכונות אלו, לפעמים צריך להיות סבלן, ולפעמים צריך להיות קנאי לדבר ה'

תָּנוּ לַחֲכָם וְיַחֲכֶם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה <http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>
מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין
בהגטים הלשוניים של התורה
(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')
אתה מוזמן להרשם (בחנם)
לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים
בכתובת: info@maanelashon.org